

Svazek o tom, co zažíval
a na co myslel filozof
JIŘÍ NĚMEC během
měsíců, které trávil
v pražské vazební věznici.

JOSEF CHUCHMA

Skutečný význam a rozsah publikační činnosti psychologa, filozofa, překladatele a editora Jiřího Němce (1932–2001) se vyjeví, až bude sebráno a vydáno jeho v mnoha časopisech a v knižních svazcích roztroušené dílo – na tom pracuje nakladatelství Triáda. Kromě titulu Únos Európy (1994) nevyšlo od Němce samostatně nic. Až nedávno: svazek zahrnující listovní soubor Dopisy z Ruzyně, esej Nové šance svobody a několik textových fragmentů. Vše, co je v tomto svazku přítomno, váže se k uvržení Němce do vazby v roce 1979, protože jeho činnost (byl signatářem Charty 77 i členem VONS) režim shledal jako protistátní. Celá kniha je pojata dokumentačně, neboť ji doprovází i kolekce fotografií a faksimilí, a dějinnou kontextualizaci přetištěných dokumentů si vzal výkladově na starost historik Petr Blažek.

V omezení se pozná mistr

K publikaci *Dopisy z Ruzyně a Nové šance svobody* se dá přistoupit jako ke svědectví o době nejtěžší normalizace, avšak větší měrou je to svědectví o konkrétním člověku ve vyhrocené situaci. S vězeňskými listy, pokud je píše skutečná osobnost, to tak bývá – okleštěná existenciální situace jedince doléhá na čtenáře většinou naléhavěji než dobové poměry vně vězeňských zdí. Ostatně detailnější, řekněme „reportážní“ obrázek o průběhu uvěznění si z listů Jiřího Němce nejdě udělat už také proto, že je nepsal v káznici demokratické země, nýbrž byl politickým vězněm autoritářského státu, který cenzurně silně dohlížel na to, co v dopisech zadržovaných občanů stojí.

Vězeňské realie se v Němcových dopisech tudíž objevují sporadicky, omezeny na zprávy o zdravotních potížích (zuby, hemoroidy, bronchitidy, zvýšený krevní tlak) a jejich léčbě, pár vět padne o jídle či o tom, co posílat a neposílat v balíčcích. Ostatní se v dopisech týká korespondenční výměny, vzkazů a laskavých „příkazů“ příbuzným a přátelům, ale především úvah nad četbou a nad životem – být vždy na několika řádcích či odstavcích, neboť rozsah dopisů vězňů omezovala.

Němcův záběr byl široký nejen vzdělanostně, ale i lidsky. S Danou Němcovou měl sedm potomků, další dítě, syna Tobiáše, s Věrou Jirousovou. Všechny se je snaží v dopisech obsáhnout, jemně je uklouje, postrkuje, povzbuzuje. („A všem kladu na srdce: cizí jazyky! I soukromé hodiny se bohatě vyplatí. Později vám to půjde do hlavy mnohem hůř.“) Tohle jde samozřejmě mimo oblast nějakého recenzování, zde se pohybujeme čistě na rovině lidské a představujeme si v takové situaci sami

Krušný rok '79

sebe, kolik bychom z toho sami unesli. Němcovo životní nastavení bylo zcela ojedinelé a vyvolává respekt a v některých momentech i údiv.

Co se duchovní a intelektuální roviny týče, o těchto partiích v Němcových dopisech lze poznamenat, že v omezení pozná se mistr. Odkázán na vězeňskou knihovnu, načítá vesměs domácí i zahraniční klasiky, na adresu jejich děl přidává vynikající poznámky. Vše to přitom drží v rovině věcné, neokázalé, klidné.

K eseji Nové šance svobody poznamenáme pouze toto: ten text, v samizdatovém časopise Vokno publikovaný v roce 1979, sice reaguje na situaci lidských práv v Československu a ve východním bloku vůbec, ale ve svém jádru je nadále platný. Totiž: „Největší šance politické svobody ale vidím v působení neformálních pracovních skupin, které dbají o to, aby dosavadní politické struktury, směry a strany nezkostratily v rigidní mocenské útvary. Autentické občanství se může formovat jen „ad hoc“, třeba v různých tradičních politických uskupeních současně. Stálé odbourávání fanatismu je jedinou zárukou, že se nebude dělat politika nad hlavami lidí. Ukázalo se, že mechanismy tradiční společenské kontroly neodolají soustředěné vůli po absolutní moci.“

To je jedna – ale ne jediná! – partie, která z Němcova eseje naléhavě promlouvá i k dnešku; vždýt vidíme kolem sebe, a nejen

v této zemi, že právě „ad hoc“ občanství jsou jednou z reakcí na stávající situaci.

Nedoděláno

Nyní něco povězte o té knize, kterou edičně připravil Radim Kopáč, jako celku. Kromě Němcova autorského vkladu svazek obsahuje dva texty o něm (z pera I. M. Jirouse a Zbyňka Hejdy), dvě cenné obrazové přílohy – jedna nabízí fotografie Jiřího Němce, druhá faksimile archivních dokumentů vesměs z analů StB – a doslov historika Petra Blažka.

Na první pohled vyhlíží vše řádně: dopisy jsou opatřeny poznámkami, Blažkův nerozsáhlý doslov čítá poznámek dokonce čtyřiasmdesát, nechybí jmenný rejstřík. Druhý pohled odhalí nedůslednosti a podivnosti. Detailně si jich v minulých dnech všiml editor Michael Špirit; kdo si chce jeho rozbor přečíst, má možnost hned na internetu (buď <http://www.ipsl.cz>, nebo <http://revolverrevue.cz/bubinek>).

Jde například o to, že editor Kopáč jedinou stručnou poznámkou zmíní, že soubor Dopisy z Ruzyně již vyšel edičně zpracován (ve čtvrtletníku Revolver Revue č. 45), přičemž nijak neuvede, v čem se jeho edice liší od té, kterou roku 2001 připravil Robert Krumphanzl, a proč vlastně došlo k edici nové. Jiří Němec musel každý dopis adresovat jednomu člověku – jenže ty, které adresoval dceři Pavle Němcové, vždy mýl jako „dopis dětem a Věře“, kdežto Kopáč je prostě označuje „adresát: Pavla Němcová“. To je důležitý rozdíl! – při četbě se pak můžete dezorientovaně ptát, proč takto adresovaný dopis oslovuje i další potomky a stávající partnerku Věru (Jirousovou).

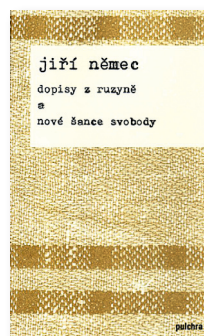
Jádro Blažkova doslovu, upozorňuje Špirit, „je téměř doslova převzato z úvodního textu P. Blažka a T. Bursíka k edici dokumentů Pražský proces 1979 (ÚSD AV ČR 2010) a autor to nikde neuvádí“. Dodejme nadto, že čteme-li faksimile záznamů StB o J. Němcovi, narazíme tam na detaily, které by Blažek mohl a měl osvětlit právě v doslovu, například tvrzení StB z roku 1984, že „agenturně-operativními prostředky bylo zjištěno, že část signatářů jej (J. Němce) považovala za spolupracovníka StB“.

Pro důkladnější bádání je tak svazek Dopisy z Ruzyně a Nové šance svobody nemálo diskvalifikován, ale základní inspirativnost Němcovy osobnosti se z knihy nevytratila. ■

MEZI SVÝMI

Jiří Němec na skládce v Horních Počernicích u Prahy, nad ním sedí hudebník Milan „Mejla“ Hlavsa, rok 1979.

FOTO: ONDŘEJ NĚMEC

O knize

Jiří Němec

Dopisy z Ruzyně a Nové šance svobody

K vydání připravil, ediční poznámku a medailon autora napsal Radim Kopáč. Faksimile vybral, poznámky k dopisům a závěrečnou studii napsal a rejstřík sestavil Petr Blažek. Odborná spolupráce Jiří Gruntorád. Fotografie různých autorů. Nakladatelství Pulchra, Praha 2011 (fakticky vyšlo 2012), 240 stran, doporučená cena 249 korun.